

«Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερώνυμος ο Β΄ ως Προκαθήμενος και Πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος»

**Ανακοίνωση στην επιστημονική Εσπερίδα στον
«ΠΑΡΝΑΣΣΟ», στις 19 Μαρτίου 2018, για τα 10 χρόνια
Αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου Β΄**

1. Εισαγωγικές σκέψεις. Η πρώτη 10ετία αρχιεπισκοπείας Ιερωνύμου του Β΄ συμπίπτει με κρίσιμες και ιδιάζουσες κοσμογονικές εξελίξεις γεωπολιτικών κρίσιμων ανακατατάξεων στην ευρύτερη γειτονία της Ελλάδος. Αναπόφευκτες είναι οι επιπτώσεις και εντός της πατρίδος μας.

Συγκεκριμένα, είμαστε μέρος βαθιάς ιδεολογικής, κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής κρίσεως και μετεξέλιξεως εντός. Είμαστε όμως και μάρτυρες ακραίου ισλαμικού νεοοθωμανικού εθνο-θρησκευτικο-φυλετισμού εκτός, περιμετρικά στα από ανατολών και προς βορρά σύνορα της πατρίδος. Αποτέλεσμα: πρωτοφανή πολιτικο-θρησκευτικά φαινόμενα, μεμιγμένα με την αναπάντεχη αλλά και συνακόλουθη ανθρωπιστική, πολλών εκφάνσεων, κρίση, με πρώτη το προσφυγικό εξ Ανατολών.

Όλα αυτά μαζί ακριβώς περιγράφουν αδρομερώς το σκηνικό της δεκαετίας αυτής, δειλά-δειλά, από το 2008 και 2009 ως σήμερα, περίπλοκο και πολύπλευρο και διάπλοκο. Ένεκα τούτου, προβάλλει αναγκαίο, κατ' εξοχήν, το αξιακό και οντολογικό αγαθό της περισσότερης πνευματικής και κοινωνικής συνοχής εντός της πατρίδος, που την διαθέτει η Εκκλησία. Δυστυχώς, δε βλέπουμε το, επίσης, σπουδαίο δημοκρατικό αγαθό της πολιτικής συνοχής και συμπορεύσεως στον ανώτερο βαθμό, τόσο, μα τόσο, αναγκαίας σήμερα, είπερ ποτέ και άλλοτε. Ευτυχώς, Δόξα τω Θεώ, η Ελλάδα είναι ακόμη όαση ειρήνης, διαύγειας και σταθερότητας. Σε μια περιρρέουσα και μετακινούμενη αμμόδη έρημο αστάθειας και νευρικής μεταλλαγής, σε απόσταση αναπνοής από την Ελλάδα. Χάρη στην ψύχραιμη και ευέλικτη στάση της πολιτειακής και πολιτικής ηγεσίας, και δη του ΥΠΕΞ και ΥΠΕΘΑ, με τις άριστες ένοπλες Δυνάμεις μας.

2. Ο θεσμός της Εκκλησίας. Σ' αυτές τις συνθήκες γενικής αναταραχής και ψυχικού άλγους και σκοτοδύνης, καλούνται και προσκαλούνται και διακονούν, για 10 τώρα χρόνια, ο νυν Αρχιεπίσκοπος και η περί Αυτόν Ιερά Σύνοδος των

Αρχιερέων για να πηδαλιουχούν το σκάφος της Εκκλησίας: ο μεν Αρχιεπίσκοπος, ως Προκαθήμενος και Πρόεδρος, ως Κεφαλή, δηλαδή, πνευματική και διοικητική, οι δε Αρχιερείς συνοδικώς παρεδρεύοντες ως εν Σώμα, υπό μια Κεφαλή. Η λειτουργία του ενός και του αυτού Σώματος της Εκκλησίας της Ελλάδος διεξάγεται, ως άριστα σχεδόν.

3. Το προηγούμενο παρόμοιο. Ενθυμείται ο υποφαινόμενος συνειρμικά, λόγω ιδιότητας, την παρόμοια περίπου, υπό άλλη μορφή, κρίσιμη πρώτη 10ετία αρχιεπισκοπείας του Μεγάλου εκείνου Αρχιεπισκόπου Σεραφείμ (1974-1984). Η κυπριακή κρίση του 1974, με τα συμπαρομαρτούντα αφ' ενός, και η ανασυγκρότηση του Κράτους κατά τη μεταπολίτευση, μετά την πτώση της δικτατορίας αφετέρου, οδήγησαν το σκάφος της Εκκλησίας σε τρικυμιώδη θάλασσα και σε συμπληγάδες. Αποδείχτηκε όμως η Εκκλησία γερό σκαρί, με καπετάνιο έξυπνο και αποφασιστικό, τα μάλιστα πεπειραμένο επί του πεδίου της πρακτικής εκκλησιαστικής πολιτικής και διπλωματίας και επικοινωνίας. Σε μια ευθεία προσωπική συνάντηση και αντιπαράθεση με τον τότε Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή ο Σεραφείμ του υπέμνησε με νόημα επιλέξει: «Το δικό μου μαγαζί είναι γωνία στην κεντρική πλατεία». Και ήλθαν τα ήρεμα νερά σε ήρεμο λιμάνι για την Εκκλησία της Ελλάδος.

4. Η ενότητα της Εκκλησίας. Στις τότε και στις σημερινές συνθήκες προαπαιτούμενο ήταν και είναι η ενότητα της Εκκλησίας στο ανώτατο επίπεδο Αρχιεπισκόπου, Ιεράς Συνόδου Ιεραρχίας και Δ.Ι.Σ., που να διαχέεται στον όλο εκκλησιαστικό διοργανισμό της εκκλησιαστικής κοινωνίας και κοινότητας. Τόσο τότε όσο και τώρα σφυρηλατείται αρραγής ενότητα της Ιεραρχίας υπό τον Πρώτο της.

Ειδικότερα, στην παρούσα 10ετία λειτουργούν αρμονικά και ισορροπημένα και ο Αρχιεπισκοπικός και ο Συνοδικός θεσμός, χάρη στο καλλιεργούμενο από τον Μακαριώτατο πνεύμα αδελφικών ισορροπιών, με συντονιστή τον ίδιο. Κύρια, επί του πεδίου ανανεώσεως – πολύ κρίσιμου ζητήματος – του Σώματος της Ιεραρχίας, και της συντηρήσεως αρραγούς του πνευματικού και κοινωνικού εκκλησιαστικού ιστού, δια της Αρχιεπισκοπής, των Ιερών Μητροπόλεων, των ενοριών, των μοναχικών αδελφοτήτων, των παναγίων προσκυνημάτων και των υπ' αυτά οργανισμών και ιδρυμάτων, όλων πνευματικού Κράτους εν Κράτει, κατά την κανονική και έννομη τάξη της Ελλάδος.

Η εξασφάλιση και η λειτουργία των ισορροπιών σ' ένα πολυπληθές Αρχιερέων σώμα, διαφόρων, εύλογα, τάσεων προς σύνθεση και όχι αντίθεση

και αποσύνθεση, δεν είναι πάντοτε εύκολη υπόθεση για ένα Προκαθήμενο. Όμως, η διαδικασία αυτή είναι αναγκαία προϋπόθεση (*conditio sine qua non*) υπέρ του μοναδικού αγαθού της ενότητας δια των ισορροπιών. Σήμερα, τόσο ο Αρχιεπίσκοπος όσο και οι αδελφοί του Αρχιερείς συνοδικώς συλλειτουργούν την ενότητα υποδειγματικά, ως ένα Σώμα. Το γεγονός εκπέμπει ανάλογα μηνύματα.

Σκεφθείτε σήμερα μια Ιεραρχία, μια Σύνοδο, όπου τα μέλη της να ερίζουν μεταξύ των και με τον Πρόεδρό τους. Διάφορες υπεύθυνα ελεύθερες γνώμες «εν Συνόδω» είναι επιβεβλημένες και ευκαταίες, που όμως, τελικά, να συντίθενται παραγωγικά, με εισηγητή και συντονιστή τον Πρόεδρο. Η Ιερά Σύνοδος είναι «Ιερά Βουλή», κατά τους θείους και ιερούς κανόνες. «Η ψήφος των πλειόνων κρατήτω» των ιερών κανόνων είναι η ρίζα, η κρηπίδα παντός δημοκρατικού και αξιοκρατικού σώματος, προπαντός της εκκλησιαστικής εν Χριστώ Ιεράς Βουλής. Η ίδια κρηπίδα της «ψήφου των πλειόνων» κατισχύει, κατά το Σύνταγμα, τους νόμους και τους κανονισμούς και στο πολιτικό Κοινοβούλιο, εν προκειμένω στη Βουλή των Ελλήνων, στο Ναό της Δημοκρατίας. Το πόσο καλά η Βουλή των Ελλήνων σφυρηλατεί και σηματοδοτεί την πολιτική και συνταγματική τάξη, ενότητα και δικαιοσύνη, δια της κομματικής ετερότητας, αυτό αφήνω στην αξιολογική κρίση σας.

Μέγα επίτευγμα, λοιπόν, η πνευματική και διοικητική ενότητα στους κόλπους της Ιεράς Συνόδου, της Μεγάλης ή της αντιπροσωπευτικής Δ.Ι.Σ., στις σημερινές κρίσιμες της πατρίδος συγκυρίες. Η εκκλησιαστική-πολιτική ιστορία, η παλαιότερη, η νεώτερη και η πρόσφατη, μας διασώζει διαμάχες και έριδες ενδοεκκλησιαστικές, διαιρετικές του πνευματικού και κοινωνικού ιστού της πατρίδος μας. Δόξα τω Θεώ, σήμερα η Εκκλησία μας προβάλλει υπόδειγμα ενότητας και παράδειγμα για τις παντοειδείς συλλογικότητες.

Παρά κάποιες, ελάχιστες, ευτυχώς, περιπτώσεις, παρ'ενορίαν αμφιβόλων και ανώφελων τώρα πράξεων, ή ιδιογνωμίας και απειθαρχίας μοναχικών λίγων αδελφοτήτων αφ' ενός και επισκοπικής αυταρχικής ιδιοσυγκρασίας αφετέρου, που αποτυγχάνουν να συνθέσουν την εν Χριστώ αγάπη, καταλλαγή και ειρήνευση, για να πληγώνουν το ιερό Σώμα Χριστού, δηλ. την Εκκλησία.

5. Σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας στο ίδιο Κράτος

Α. Στο ίδιο Κράτος. Ποιες είναι οι ρίζες του Κράτους μας; Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να λησμονείται ποτέ. Οι ρίζες του συνοψίζονται σε δύο διατυπώσεις: Πατρίδα και Ορθοδοξία και σε μια σύνθεση Ελληνοορθοδοξία. Ο ρόλος της

Εκκλησίας, ως της μόνης οργανωμένης πνευματικής, διοικητικής και κοινωνικής οντότητας και κοινότητας του Ελληνικού Γένους, ως Εθναρχίας των Ορθοδόξων, κατά την στυγνή οθωμανοκρατία, υπήρξε μοναδικός. Αίμα και χρήμα και πνευματική ιδεολογική ποδηγέτηση, άνευ όρων θυσιαστικά, και με την ουσιαστική συνδρομή του ευρωπαϊκού και αμερικανικού φιλελληνισμού και διαφωτισμού στήθηκε το Κράτος της Ελλάδος. Πρόσφατα, ο σοφός Πρόεδρος της Δημοκρατίας συνόψισε, από της περικής μακεδονικής γης, το γεγονός τούτο, για το εθνικό τότε αλλά και για το κρίσιμο τώρα με δύο μηνύματα προς πάντες. Ο ρόλος της Εκκλησίας, τότε και τώρα, συνιστά «ιστορική αλήθεια» και έναντι αυτού του ρόλου επιβάλλεται «ιστορική δικαιοσύνη». Προσθέτουμε εμείς ότι οι πάσης φύσεως μετέπειτα και σήμερα ισμοί, δηλ. καπιταλισμός, μαρξισμός, σοσιαλισμός, κομμουνισμός, φιλελευθερισμός, αριστερισμός, εθνοφυλετισμός (εξού ο φασισμός και ο ναζισμός), αναρχισμός, «προοδευτισμός» κλπ είναι πολύ μεταγενέστερα ιδεολογήματα και γεγονότα. Είναι γεννήματα της ιδεολογικής πολυτέλειας σε ελεύθερο δημοκρατικό κράτος, όπως υποδειγματικά είναι η Ελλάδα. Ο Μακαριώτατος, ευκαίρως-ακαίρως, διαδηλώνει σοφά το γεγονός τούτο, υπενθυμίζων τον σεβασμό στο Σύνταγμα και στον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας για πνευματική και κοινωνική συνοχή, κατά το Σύνταγμα. Αυτό πράττει, ωσαύτως και κατεξοχήν, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Β. Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Προσδιορίζονται σήμερα, στη βάση των ριζών, πρόρριζων και παράρριζων, όλων αυτών θεμελίων του Κράτους μας, σε δύο κείμενα: στο Σύνταγμα και στον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας, σε αναφορά και στα δύο κείμενα προς τους θείους και ιερούς κανόνες της Εκκλησίας. Και τα δύο είναι της πολιτικής μεταπολιτεύσεως (1975, το Σύνταγμα, 1977, ο Καταστατικός Χάρτης) και συνιστούν, ως προς τις σχέσεις αυτές, τη μεγάλη παρακαταθήκη της α' δεκαετίας Σεραφείμ (1974-1984) και την απαραχάρακτη γραμμή πορείας και πλεύσεως της α' δεκαετίας Ιερωνύμου του β'. Τα δύο αυτά κείμενα είναι τα καλύτερα, αυτά καθ' εαυτά και στην μεταξύ τους σχέση, από συστάσεως του ελληνικού Κράτους, υπό τις συνθήκες ιδρύσεώς του, που προαναφέρθηκαν.

Μακαριώτατε, ορθώς, σωφρόνως και σοφώς, υπεραμύνεσθε: πρώτον σε υπηρεσιακό, προβληματικό κάποτε-κάποτε, επίπεδο σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας δια του ΥΠΕΠΘ και δεύτερον, και, προεχόντως, σε επίπεδο κορυφής (Αρχιεπίσκοπος – Πρωθυπουργός- Πρόεδρος της Δημοκρατίας), των δύο αυτών κειμένων – πλαισίων σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, νυχθημερόν.

Για το έργο αυτό δεν ενδείκνυνται, τόγενύν, φωνές και κραυγές, αλλά πεπειραμένη εκκλησιαστική πολιτική και διπλωματία, που τη λειτουργείτε δεόντως. Και σαφής διάκριση διοικητικών ρόλων μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας αλλά και συναλληλία σχέσεων και συνδράσεων στην Κοινωνία δέον να υφίστανται. Αφού η κοινωνία των πολιτών είναι και η κοινωνία των πιστών, ορθοδόξων χριστιανών στην «συντριπτική» πλειονότητα του ελληνικού λαού. Αυτό το τελευταίο γεγονός να μη λησμονείται. Μας το υπενθυμίζουν οι αποφάσεις του Σ.τ.Ε.

Εξ ού και μόνον το προοίμιο του Συντάγματος. Ποιο είναι αυτό; Επιλέγει: «Σύνταγμα της Ελλάδος. Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος. Η Ε' αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων ψηφίζει: Μέρος πρώτον. Βασικαί διατάξεις. Τμήμα Α', Μορφή του πολιτεύματος, άρθρον 1, άρθρον 2, Τμήμα Β'. Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας».

Άρθρον 3: «Επικρατούσα θρησκεία εν Ελλάδι είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησία. Η ορθόδοξος Εκκλησία της Ελλάδος, κεφαλήν γνωρίζουσα τον Κύριον ημών Ιησού Χριστόν, υπάρχει αναποσπάστως ηνωμένη δογματικώς μετά της εν Κων/πολει Μεγάλης και πάσης άλλης ομοδόξου του Χριστού Εκκλησίας, τηρούσα απαρασαλεύτως, ως εκείναι, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τας ιεράς παραδόσεις. Είναι αυτοκέφαλος και διοικείται υπό της Ιεράς Συνόδου των εν ενεργεία Αρχιερέων και της εκ ταύτης προερχομένης Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, συγκροτουμένης ως ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας ορίζει...».

Ειδικότερα, για την διατύπωση στο προοίμιο του Συντάγματος απ' αρχής του: «Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και αδιαιρέτου Τριάδος», που σοκάρει κάποιους ιδεολόγους, όλου του κοινωνικού και πολιτικού φάσματος, υπογραμμίζουμε επιλέγει: «δεν έχει νόημα μόνο θρησκευτικό. ΟΧΙ. Είναι σύμβολο εθνικό. Το έβαλαν οι αγωνισταί του 1821», κατά τον αείμνηστο μεγάλο ιστορικό φιλόσοφο, καθηγητή και ακαδημαϊκό Ιω. Θεοδωρακόπουλο. Ανατρέχει, όπως προείπαμε, στις ρίζες του κράτους αυτού (βλ. Γ.Α. Τσούτσου, Το Ευρωπαϊκόν Σύνταγμα και ο Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος, στο βιβλίο του «Θέσεις και αντιθέσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική», εκδόσεις Μπαρτζιλιάνος, σελ. 79. Πρβλ. Αν. Μαρίνου, Οι διακριτοί ρόλοι Εκκλησίας και Πολιτείας, Ανάτυπο από επιθεώρηση δημοσίου και διοικητικού δικαίου, τόμος 52, τεύχος 3, 2008, σελ. 5).

Και τώρα θα μου επιτρέψετε μια πολύ προχωρημένη «προοδευτική» κρίση. Αν ο λαός μας περίμενε, στα 1821, την απελευθέρωσή του, με τις πολύ υστερογενείς και σημερινές ιδεολογίες των ισμών, την βαβυλωνία των ιδεών,

σήμερα θα ήμασταν, ενδεχομένως, ακόμη υπό οθωμανικό ζυγό. Και μήπως, μ' αυτούς σήμερα – το απευχόμαστε – καταστούμε δορυφόροι του Ανατολικού και Ευρωπαϊκού Νεοοθωμανισμού. Αυτό να το προσέξει καλά το πολιτικό μας σύστημα. Η συνεργασία Σας, Μακαριώτατε, σε ανώτατο επίπεδο (Αρχιεπίσκοπος-Πρόεδρος Δημοκρατίας-Πρωθυπουργός), με τη βαθιά πείρα και την ήρεμη αλλ' ανυποχώρητη αποφασιστικότητα, δε θα επιτρέψει αναθεωρήσεις του Συντάγματος, κατά τα εκφραζόμενα προσωπικά ιδεολογήματα. Εκπρόσωποί των, «δεν θέλουν να εκδηλώνει η Εκκλησία το ενδιαφέρον της, κατ' επιταγή του Συντάγματος, για τα φλέγοντα κοινωνικά και εθνικά ζητήματα, αλλά θέλουν να την περιορίσουν μέσα στους ναούς, να τελεί μόνο βαπτίσεις, μνημόσυνα, γάμους, κηδείες, και άλλα μυστήρια, να μην επιδεικνύει ενδιαφέρον για το ποίμνιό της, για να έρχονται στη συνέχεια και να λένε ότι στις δύσκολες στιγμές η Εκκλησία δεν ενδιαφέρθηκε για το λαό, όπως λένε ψευδώς ότι δεν ενδιαφέρθηκε για την απελευθέρωση του έθνους από τον οθωμανικό ζυγό» (Μαρίνου, ο.π. σελ. 8-9). Αγνοούν ότι στην Ευρώπη της Γαλλίας και Γερμανίας και άλλων χωρών της Δυτικής Ευρώπης η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ήταν **δυνάστης των λαών των**, γι' αυτό και ο χωρισμός εκεί των δύο. Ενώ εδώ η Ορθόδοξος Εκκλησία υπήρξε και είναι **προστάτης και αρωγός και συνοδοιπόρος του Λαού**, γι' αυτό και οι εσώτερες σχέσεις των δύο, σχεδόν όπως στο Σώμα οι σχέσεις δέρματος και σάρκας. Άλλος ο ρόλος του δέρματος και άλλος της σάρκας. Διαλαλούν - και το δικαιούνται ως ελεύθεροι πολίτες - τις προσωπικές τους ιδεοληψίες και από τηλεοράσεως, και δη και της κρατικής ΕΡΤ, όπως θα Σας μεταφέρω σχετικό τηλεοπτικό σχόλιο, λίγο αργότερα.

Ευτυχώς, όμως, ότι το Σ.τ. Ε, με οριστικές αμετάκλητες αποφάσεις – νομολογία του (αποφάσεις 3356/1995, 2176/1998 και προηγουμένως 72/1969 κ.α.) και ο Άρειος Πάγος και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχουν νομολογήσει τα κρίσιμα κοινωνικά κ.α. θέματα στις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Π.χ. μάθημα θρησκευτικών, όρκος, προσηλυτισμός, θρησκευτικά σύμβολα σταυρού-εικόνων, προσευχή, περί βλασφημίας, περί γάμου κλπ. Έτσι, δεν είναι αναγκαίος ένας «δημοκρατικός χωρισμός», κατ' επιθυμία κάποιων.

Είναι τόσο σαθρό, σχεδόν σάπιο, το θρησκευτικό – εδώ αντορθόδοξο χριστιανικό – υπόβαθρό τους, που θα τους ευχαριστούσε, αντί του Προοιμίου του Συντάγματος: **«Εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος»**, μια «νέα» συνταγματική διατύπωση, π.χ. : *«Επί τω τέλει κατοχυρώσεως της ελευθερίας της συνειδήσεως των πολιτών, η Εκκλησία είναι*

κεχωρισμένη του Κράτους και το σχολείον κεχωρισμένον της Εκκλησίας. Η ελευθερία της λατρείας και η ελευθερία της αντιθρησκευτικής προπαγάνδας είναι ηγγυημένα δια κάθε πολίτην». Το συνταγματικό άρθρο αυτό υπήρχε σ' όλα τα Συντάγματα των, μακαρία τη λήξει, Κρατών του άνευ Θεού πολιτικού συστήματος του υπαρκτού σοσιαλισμού, με πρώτη τη τ. Σοβιετική Ένωση. Η διατύπωση συνιστά το άρθρο 124 του Σοβιετικού Συντάγματος. Δέχονται οι συμπολίτες μας αυτοί τη νομολογία του Σ.τ.Ε. αλά κάρτ. Όταν μας συμφέρει ιδεολογικά την επικαλούμαστε. Όταν δεν, τότε αυτή δεν είναι δεσμευτική, με διάφορα λογικά τερτίπια.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας επιβεβαιώνει πανηγυρικά την στάση Σας, ως Προκαθημένου της Εκκλησίας, όταν Σας δηλώνει δημόσια και είναι η αντικειμενική αλήθεια. Σας λέγει επιλέξει: «έχετε συμβάλει τα μέγιστα προς την κατεύθυνση της αρμονικής συμπόρευσης Πολιτείας και Εκκλησίας, σύμφωνα με τα δεδομένα της Ιστορίας μας και του Συντάγματός μας...επί των ημερών σας τηρείται απολύτως ο σεβασμός του ρόλου που επιφυλάσσει το Σύνταγμά μας στην Εκκλησία, και ο οποίος συνίσταται στην εκ μέρους της Εκκλησίας εκπλήρωση ης πνευματικής της αποστολής, δίχως ανάμειξη στις κατά τις συνταγματικές ρυθμίσεις αρμοδιότητες της Πολιτείας. Τούτο επιτρέπει στην Πολιτεία να τηρεί, έναντι της Εκκλησίας, τη στάση εκείνη, την οποία επιβάλλει η ιστορικώς πλήρως τεκμηριωμένη, καθοριστική συμβολή της Εκκλησίας διαχρονικώς, στους μεγάλους αγώνες του λαού μας και του έθνους μας για την υπεράσπιση της πατρίδας μας και της Ιστορίας μας».

Γ. Εκκλησιαστική περιουσία για αξιοποίηση. Στη δεκαετία αυτή πάμπολλες πρωτοβουλίες καταγράφονται του Μακαριωτάτου, βαθέως γνώστου των οικονομικών της Εκκλησίας, για – από κοινού με την Πολιτεία – αξιοποίησή της, έστω και ολίγης τώρα, εκκλησιαστικής περιουσίας, στη βάση της κοινωνικής πολιτικής της Εκκλησίας, σε συνάρτηση με την κοινωνική πολιτική του Κράτους. Αφού το αντικείμενο συνδράσεως κοινωνικής είναι το ίδιο, ο λαός μας, ως πολίτες και ως χριστιανοί ορθόδοξοι ή μη, ως συνάνθρωποι, εικόνες του Θεού. Ουδέν ουσιαστικό αποτέλεσμα, υπαιτιότητα κύρια της Πολιτείας. Και το εύλογο ερώτημα: Πως μπορεί να προκόψει η συνεργασία αυτή, αφού η ίδια η Πολιτεία είναι σχεδόν «ανίκανη» να αξιοποιήσει την τεράστια δική της κρατική περιουσία; Τα χρόνια της κρίσεως τώρα, λόγω Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Δ.Ν.Τ. δια των μνημονίων κάτι κινείται, στο πεδίο της αξιοποίησεως της κρατικής περιουσίας, δια των ιδιωτικοποιήσεων και

εισροής επενδύσεων, δειλά δειλά, και των νέων, των νέων ανθρώπων, τεχνολογιών. Όταν πρόκειται όμως για την εκκλησιαστική περιουσία, όλες οι κυβερνήσεις, ανεξαιρέτως, επί 50 τώρα χρόνια που παρακολουθούμε τις εξελίξεις, δείχνουν «ευαισθησία» σκοπιμοτήτων, με δύο κακές διατυπώσεις εντυπωσιασμού: «τα εκκλησιαστικά φιλέτα» ή τα «Ιερά Προσκυνήματα» λαϊκής ευσεβείας, όπως, π.χ. της «Παναγίας της Τήνου», που είναι και πάλι στην επικαιρότητα, λόγω της αλά κάρτ αποδοχής της συνταγματικής και έννομης τάξεως, όπως το αρμόδιο όργανο (Σ.τ.Ε. π.χ.) την νομολογεί, κατ' αποκλειστική αρμοδιότητα, ή «η μισθοδοσία» του ιερού κλήρου και των υπαλλήλων των εκκλησιαστικών οργανισμών και ιδρυμάτων. «Εκκλησιαστικά φιλέτα» και «μισθοδοσία του κλήρου», αυτά μονοπωλούν, εσκεμμένα, από καιρού εις καιρό.

Ειδικότερα, για τη μισθοδοσία του ιερού κλήρου, υποτιμάται και επιμελώς συσκοτίζεται το βασικό γεγονός ότι η μισθοδοσία του ιερού κλήρου από το Κράτος «δεν είναι χαριστική παροχή προς την Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά εκπλήρωση υποχρεώσεως προς την Εκκλησία του Κράτους, το οποίο άρπαξε την εκκλησιαστική περιουσία χωρίς να καταβάλει αποζημιώσεις». Τόσο κατά την πρώτη δεκαετία Σερραφείμ, όσο και τώρα, αυτό «μας μάρανε»: τότε, 1987, επί υπουργείας Τρίτση, της πρώτης φοράς σοσιαλιστικής διακυβερνήσεως της χώρας, και τώρα της πρώτης φοράς ευρωπαϊκής αριστεράς. Όχι, διότι, και επί της πολλάκις κεντροδεξιάς διακυβερνήσεως της Χώρας τα πράγματα ήσαν για την Εκκλησία καλλίτερα!

Ευχόμαστε, Μακαριώτατε, λόγω βαθειάς πείρας Σας στο Ζήτημα, να προωθήσετε, περαιτέρω, το οικονομικό της Εκκλησίας πρόγραμμα και όραμα προς όφελος, όπως δηλώνετε, της κοινωνικής του Λαού συνοχής, του κοινωνικού ιστού.

Το μέγεθος της κοινωνικής της Εκκλησίας προσφοράς της 10ετίας αυτής, όμως, επιβεβαιώνει, πάλι πανηγυρικά, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, όταν επ' αυτού του Ζητήματος, ακριβώς Σας λέγει προσωπικά επιλέξει τα εξής: «στην “καρδιά” κυριολεκτικώς της βαθιάς κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, που έχει πλήξει καιρίως την κοινωνία μας, αναλάβετε πλειάδα ουσιαστικών – και μακράν της περιττής δημοσιότητας – πρωτοβουλιών, για την στήριξη του χειμαζομένου κοινωνικού συνόλου, ιδιώς δε των οικονομικώς ασθενεστέρων. Με τον τρόπον αυτόν η Εκκλησία της Ελλάδος κάλυψε πολλά και σημαντικά κενά ως προς την επαρκή λειτουργία του κοινωνικού κράτους, στο οποίο η Πολιτεία μόνη δεν θα ήταν σε θέση ν'αντεπεξέλθει. Υπό τα δεδομένα αυτά η Εκκλησία της Ελλάδος έσπευσε, εγκαίρως και αποτελεσματικώς, προς την

κατεύθυνση της υπεράσπισης του κοινωνικού ιστού και, συνακόλουθα, της αποφυγής της ρήξης του, η οποία θα είχε επιπλέον ανυπολόγιστες συνέπειες για την πορεία προς την οριστική έξοδο του τόπου μας από την πολυετή και επώδυνη κοινωνική και οικονομική κρίση». Αυτά υπόψει του νυν και τέως ΥΠΕΠΘ.

Δ. Και κατακλείουμε την ανακοίνωσή μας με την θέση και το ρόλο της Εκκλησίας και του Προκαθημένου της στα εθνικά Ζητήματα, και εν προκειμένω τώρα στο επίκαιρο Ζήτημα της Μακεδονίας. Επράξατε, Μακαριώτατε, με νηφαλιότητα αλλά και ήρεμη αποφασιστικότητα προσεγγίζοντας το Ζήτημα, ό,τι έπραξαν για το ίδιο Ζήτημα, με τον δικό τους τρόπο, οι δύο Μεγάλοι προκάτοχοί Σας, Σεραφείμ και Χριστόδουλος. Τώρα, όμως, έπρεπε, δεδομένων των νέων θετικών προοπτικών λύσεως του ονοματολογικού του Κράτους των Σκοπίων, να εξισορροπήσετε τα πράγματα: Κατ' εκκλησιαστική ακρίβεια, δια της συνοδικής αποφάσεως Αρχών, αλλά και κατ' οικονομία και ευελιξία, σε συνάρτηση με τα εθνικά, δημοκρατικά πάνδημα αισθήματα του Λαού, του κυρίαρχου Λαού. Εδόθη το εμπρέπον μήνυμα, χωρίς ακρότητες ή μεγαλαυχίες, αλλά με μετρημένες και ισόρροπες σώφρονες δηλώσεις και στάσεις Σας, τόσο στην έδρα Σας, στην Αθήνα, όσο και συμβολικά επιτόπου διεξαγωγής του Μακεδονικού Αγώνος στην Καστοριά, με τρία ωραία κείμενα-ομιλίες των τριών ιεραρχών Μητροπολιτών: Σύρου Δωροθέου, Δράμας Παύλου, Καστορίας Σεραφείμ. Να εξαρθεί δε το γεγονός εδώ ότι ο ίδιος ο Πρωθυπουργός, λόγω του πολύ ευαίσθητου αυτού προβλήματος, Σας επισκέφθηκε στην Αρχιεπισκοπή για αλληλοενημέρωση και γόνιμο διάλογο. Κι άλλες φορές Σας επισκέφθηκε ο νυν Πρωθυπουργός. Ποτέ άλλοτε δεν ενθυμούμαι Πρωθυπουργός να επισκέφθηκε στην έδρα του τον Προκαθήμενο της Εκκλησίας για ένα φλέγον εθνικό ή κοινωνικό ζήτημα. Αν κάνω λάθος, να με διορθώσετε.

Η Εκκλησία της Ελλάδος σήμερα εντός της Ελληνικής Επικράτειας είναι η Διοικούσα Εκκλησία των μακεδονικών μητροπόλεων της Βορείου Ελλάδος. Αυτές οι επαρχίες είναι πρόρριζα ταυτισμένες με την ιστορική, πνευματική και εκκλησιαστική κληρονομιά και τη σημερινή πραγματικότητα της Ελληνικής Μακεδονίας. Της Αρχαίας, δηλονότι, γεωγραφικά, Μακεδονίας Φιλίππου – Μ. Αλεξάνδρου, της όντος Μακεδονίας. Εδώ, το πρώτον επί ευρωπαϊκού εδάφους διαδόθηκε το ευαγγέλιο του Χριστού, ελληνιστί. Ο Απόστολος των Εθνών Παύλος ίδρυσε τις πρώτες επί ευρωπαϊκού εδάφους χριστιανικές κοινότητες, το 50 μ.Χ., Φιλίππων, Θεσσαλονίκης Βέροιας, και κήρυξε εδώ ελληνιστί. Έτσι,

προέκυψαν οι δύο προς Θεσσαλονικείς και μια προς Φιλιππισίους επιστολές της Κ.Δ, ελληνιστί. Και εδώ **η πρώτη** ευρωπαϊά χριστιανή γυναίκα, η Λυδία η Φιλιππισία. Πρόσφατα, γιορτάσαμε την παγκόσμια ημέρα της γυναίκας. Μοναδική κληρονομιά της χριστιανικής Ευρώπης, όλα αυτά.

Πλήν, να μη λησμονείται σήμερα ότι ιστορικά και γεωγραφικά η βόρεια ή άνω Μακεδονία, της ιστορικής μείζονος Μακεδονίας – **στη γεωγραφική γραμμή από δυτικά προς ανατολάς Αχρίδα, Μοναστήρι, Κρούσοβο, Βελεσσά, Γευγελή, Στρώμνιτσα** – είναι το νότιο γεωγραφικό τμήμα του κράτους των Σκοπίων. Αυτό το τμήμα και τα άλλα δύο, η Αρχαία, εκτός Μακεδονίας, Δαρδανία, σημ. Βαρδαρία με την πόλη των Σκοπίων, και μέρος της Αρχαίας Ιλλυρίδας, όπου το συμπαγές αλβανικό στοιχείο Τετόβου και Δίβρας, που συνορεύει προς Κόσσοβο, συνιστούν την όλη γεωγραφία και γεωπολιτική του Κράτους αυτού. Βάσει αυτής της γεωγραφίας θα' πρεπε να αποφασισθεί η γεωγραφική ονοματοδοσία του Κράτους των Σκοπίων, έντιμα και δίκαια και ξεκάθαρα, για την γεωπολιτική ειρήνη της περιοχής μας και την καλή γειτονία, επί σταθερών βάσεων.

Επί Ελληνορωμαϊκής αυτοκρατορίας, δηλ. του Βυζαντίου, και της διαδόχου της οθωμανοκρατίας, οι μακεδονικές αυτές μητροπόλεις, υπαγόμενες τότε διοικητικά στην Μ.Μ. Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, διατηρούν, έκτοτε ως σήμερα, τίτλους υπερτιμίας και εξαρχίας, **οιονεί πνευματικής κυριότητας**. Π.χ. ο μητροπολίτης Καστορίας είναι υπέρτιμος και εξάρχος Άνω Μακεδονίας, ο Φλωρίνης, ωσαύτως, Υπέρτιμος και εξάρχος Άνω Μακεδονίας, ο Εδέσσης Υπέρτιμος και εξάρχος Κεντρικής Μακεδονίας, ο Πολυανής και Κιλκισίου, Υπέρτιμος και εξάρχος Μακεδονίας, ο Σιδηροκάστρου, Υπέρτιμος και εξάρχος Μακεδονίας, ο Σερρών, Υπέρτιμος και εξάρχος πάσης Μακεδονίας, ο Δράμας, Υπέρτιμος και εξάρχος Μακεδονίας, ο Σερβίων και Κοζάνης, Υπέρτιμος και εξάρχος Δυτικής Μακεδονίας, ο Σιατίστης, Υπέρτιμος και εξάρχος Μακεδονίας, ο Γουμένισσης, Υπέρτιμος και εξάρχος Δυτικής Μακεδονίας, ο Γρεβενών, Υπέρτιμος και εξάρχος Νοτίου Μακεδονίας, ο Νεαπόλεως, Υπέρτιμος και εξάρχος Κεντρικής Μακεδονίας, ο Λαγκαδά, Υπέρτιμος και εξάρχος Κεντρικής Μακεδονίας, ο Φιλίππων, Υπέρτιμος και Έξάρχος Ανατολικής Μακεδονίας.

Και το εύλογο ερώτημα: Πως, λοιπόν, σήμερα η Εκκλησία της Ελλάδος, ως Διοικούσα Εκκλησία των μητροπόλεων αυτών, οφείλει να σιωπήσει για το ζήτημα; Εις απάντηση στο ερώτημα, τρεις συναφείς παρατηρήσεις, και τελειώνω. **Πρώτον:** βεβιασμένα το ΥΠΙΕΞ έκαμε άστοχες κρίσεις και παρεμβάσεις και ταυτίσεις και επικλήσεις για τις Συνοδικές αποφάσεις, στα

πλαίσια της πολιτικής και εκκλησιαστικής ιστορίας και διπλωματίας. Ενώ, κατά την ταπεινή μας άποψη, η πολιτική και διπλωματική ηγεσία του ΥΠΕΞ χειρίζεται, όσο το δυνατόν καλλίτερα, το εθνικό-πολιτικό-διπλωματικό ζήτημα της ονοματοδοσίας και του συναφούς προς αυτήν πακέτου (αλυτρωτισμός, σύνορα, όνομα, γλώσσα, σχολικά βιβλία, εθνικότητα, σύνταγμα), όπως ακριβώς διερμηνεύει το Ζήτημα κρυστάλλινα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και ο Πρωθυπουργός και ο ΥΠΕΞ.

Δεύτερον: Πολύ αδόκιμη η προσέγγιση του ρόλου της Εκκλησίας από της κρατικής τηλεοράσεως ΕΡΤ. Στην πολύ ωραία εκπομπή «Δεύτερη Ματιά», που παρακολουθώ ευχαρίστως, σχολιασμού της επικαιρότητας, σχολιάστρια θεώρησε διαπορούσα την παρέμβαση της Εκκλησίας στο Μακεδονικό ως ακραία πολιτική πράξη αναμίξεώς της στα της Κυβερνήσεως, για να καταλήξει – αυτό ήταν το επιθυμητό ζητούμενο, προφανώς, - στην κρίση της ότι, κατά την μέλλουσα να συμβεί συνταγματική αναθεώρηση, θα' πρεπε να υπάρξει «δημοκρατικός χωρισμός» Εκκλησίας – Κράτους. Δείχνει ιδεολογική τάση. Σε απάντηση, παραπέμπουμε στις δηλώσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας, αλλά και του Πρωθυπουργού στην Βουλή. Ως δημοκρατικοί πολίτες είμαστε, ούτε συζήτηση, κατά του μαύρου και υπέρ του άσπρου της ΕΡΤ, αλλά όχι και κάποιου ιδεολογικού γκρίζου. Όλοι οι πολίτες, μέσω των λογαριασμών της ΔΕΗ, συνεισφέρουμε υπέρ της άσπρης-αμερόληπτης ΕΡΤ.

Και τρίτον: Ο Σχισματικός μητροπολίτης Παραβαρδαρίας-Βελεσσών, της «Σχισματικής Θρησκευτικής Οργανώσεως» Σκοπίων, στο πρόσφατο συλλαλητήριο των Σκοπίων, παρών, με δηλώσεις του απέδειξε τον αλυτρωτισμό του, ενδόμυχο, δηλώνοντας την ανάγκη ενσωματώσεως «της Μακεδονίας του Αιγαίου», δηλ. της Ελληνικής Μακεδονίας, και «της Μακεδονίας του Πιρίν», δηλ. της Βουλγαρικής Μακεδονίας, στην «Δημοκρατία της Μακεδονίας» των Σκοπίων. Η Εκκλησία της Ελλάδος, όμως, να κοιμάται υπό μανδραγόρα, για να αισθάνονται ευτυχείς ιδεολόγοι, που επαίρονται να λένουν – και το δικαιούνται – ότι είναι άθεοι ή πολυθεϊστές, αγνωστικιστές ή μηδενιστές κλπ. Σας ευχαριστώ για την ακρόαση.

Αθανάσιος Αν. Αγγελόπουλος
Καθηγητής Πανεπιστημίου